

УДК 332.142.4

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ РЕГІОНАЛЬНОГО І
НАЦІОНАЛЬНОГО РІВНЯ НА РЕСУРСИ РОЗВИТКУ
ПРОМИСЛОВОСТІ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ****Тарадай В.Н.***Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова*

У статті досліджено вплив факторів на ресурси розвитку промисловості Харківського регіону. Визначено, що регіональний аспект дослідження ресурсів розвитку промисловості регіону в сучасному економічному просторі має передбачати вивчення промислового виробництва з урахуванням впливу на нього певних факторів. Залежно від джерела формування фактора впливу на ресурси розвитку промисловості регіону виділені фактори національного та галузевого рівнів економічного простору. Проведені розрахунки показників, що характеризують прояв зовнішнього фактора впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону. Доведено, що зовнішні фактори позитивно вплинули лише на певні показники прояву їх впливу у складових сферах ресурсів розвитку промисловості Харківського регіону: коефіцієнт впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів на промислових підприємствах Харківського регіону, рентабельність продажів (природна складова), фондоозброєність праці (технічна складова), коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень (інвестиційна складова) та питома вага інноваційно активних підприємств у промисловості Харківського регіону (інноваційна складова).

Ключові слова: ресурси розвитку, регіон, промисловість, фактор, рівень

UDC 332.142.4

**RESEARCH OF INFLUENCE OF REGIONAL AND NATIONAL
LEVELS FACTORS ON THE INDUSTRY DEVELOPMENT
RESOURCES IN KHARKIV REGION****Taraday V.N.***O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

The article dwells on the influence of factors on the industry development resources in Kharkiv region. It has been found out that the regional aspect of the research of the regional industry resources in today's economic environment should include the study of industrial production taking into account the influence of certain factors. Factors of national and sectoral levels of economic space have been highlighted depending on the sources of impacts on the resources of the regional industry. Calculations of indicators characterizing the manifestation of external influences in the constituent area of resource development of the regional industry have been performed. It has been proved that external factors have had a positive effect only on certain indicators

manifestation in the constituent spheres of industry development resource in Kharkiv region such as the coefficient of introduction of new low-waste, recourse saving and waste-free technological processes in industrial enterprises of Kharkov region, return on sales (natural component), capital-labor ratio (technical component), the coefficient of long-term investments covering structure (investment component), and the share of innovatively active enterprises in Kharkov region industry (innovative component).

Keywords: development resources, region, industry, factor, level

Актуальність проблеми. Промисловий комплекс, як правило, є основою господарства регіону (району, області, країни), найбільш активною ланкою і стрижнем економічної системи в цілому, мультиплікатором розвитку інших галузей, а належне організаційно-економічне управління ним привносить координацію й цілеспрямованість у здійснювані якісні структурні перетворення та соціально-економічні трансформації [1].

Необхідно зазначити, що діяльність промислових підприємств здійснюється у регіональному, національному і світовому (глобальному) економічних просторах. Регіональний аспект дослідження ресурсів розвитку промисловості регіону в сучасному економічному просторі має передбачати вивчення промислового виробництва з урахуванням впливу на нього зовнішніх факторів регіонального і національного економічних просторів. Ці відносини власне і формують стан промислової галузі регіону, визначаючи рівень його насиченості (інтенсивності), розширюють або звужують його межі.

Аналіз останніх наукових досліджень. Багато вітчизняних вчених-економістів у своїх дослідженнях приділяли увагу ресурсному забезпеченню промисловості. Серед них: Н.М. Гуляєва [2], Н.С. Краснокутська [3], Є.В. Лапін [4], В.В. Микитенко [5], Т.О. Мокроусова [6], С.В. Мотейко [7], С.В. Мочерний [8], І.М. Писаревський [9], В.М. Серединська [10], О.С. Федонін [11]. Але ряд питань, пов'язаних з дослідженням впливу факторів на ресурси розвитку промисловості у регіонах є недостатньо опрацьованими, що підтверджує актуальність розробки даного напрямку дослідження.

Метою роботи є дослідження впливу зовнішніх факторів на ресурси розвитку промисловості Харківського регіону.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для ефективного функціонування промисловості регіону необхідно дослідити склад, силу

та напрямок впливу зовнішніх факторів на ресурси розвитку промисловості регіону, що знаходить вираження у стійкому соціально-економічному розвитку всієї держави та її регіонів.

Ресурси розвитку промисловості регіону являються факторами, що використовуються підприємствами промислової галузі регіону для виробництва промислової продукції. Під ресурсами розвитку промисловості регіону розуміються всі природні, людські, і вироблені людиною ресурси, які використовуються для виробництва промислової продукції і призводять до підвищення ефективності функціонування підприємств промислової галузі регіону.

Для досягнення цілей промислової галузі регіону – виконання її економічного призначення: забезпечення усіх галузей національної економіки факторами виробництва, виготовлення продукції соціальної спрямованості, перед ресурсами розвитку промисловості регіону стоять завдання забезпечення безперебійного процесу промислового виробництва, здійснення на всіх стадіях виробничих процесів з найменшими витратами, промислового виробництва з максимальним виходом продукції.

Залежно від джерела формування фактора впливу на ресурси розвитку промисловості регіону при дослідженні також доцільно виділити фактори національного та галузевого рівнів економічного простору (рис. 1), що дозволить виокремити найвпливовіші фактори, розширити, деталізувати і поглибити їх дослідження.

Класифікаційна ознака	Фактори
Сутність впливу	Екстенсивні
Сфера впливу	Інтенсивні
Характер впливу	Обмеженої дії
Кількісна оцінка впливу	Необмеженої дії
Рівень співвідпорядкованості (ієрархії)	Безпосередні
Тривалість впливу	Опосередковані
Джерело формування	Вимірні
	Невимірні
	Першого рівня підпорядкування
	Наступного рівня підпорядкування
	Постійні
	Змінні
	Регіонального рівня
	Національного рівня

Рис. 1. Класифікація зовнішніх факторів впливу на ресурси розвитку промисловості регіону

Пропонуємо зовнішні фактори впливу на ресурси розвитку промисловості регіону досліджувати через прояв їх впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону (ССРППР). Зовнішні фактори безпосередньо або опосередковано впливають на одну певну чи одночасно на декілька складових сфер ресурсів розвитку промисловості регіону. Вплив може бути позитивним і негативним. Наслідки такого впливу можуть призводити одночасно до зростання одних і зменшення інших складових сфер ресурсів розвитку промисловості регіону. Тому пропонуємо зовнішні фактори впливу на ресурси розвитку промисловості регіону досліджувати через показники, які характеризують прояв зовнішнього фактора впливу у ССРППР. Відповідно до виділеної класифікаційної ознаки – джерело формування, усі зовнішні фактори впливу на ресурси розвитку промисловості регіону, що досліджуються, розподілено на фактори регіонального та національного рівнів (табл. 1).

Проведені розрахунки показників, що характеризують прояв зовнішнього фактора впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону. До них відносяться: коефіцієнт впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів на промислових підприємствах регіону ($KB_{\text{НМРТП}}$); рентабельність продажів ($P_{\text{П}}$, од.) підприємств добувної промисловості, яка характеризує ефективність усіх видів діяльності підприємств добувної промисловості: операційної, інвестиційної і фінансової; Фондоозброєність праці ($\Phi\text{П}$, грн.), рівень якої може зростати, як за рахунок введення в експлуатацію нових виробничих потужностей, тобто збільшення сумарної середньорічної вартості основних фондів промислових підприємств регіону, так і за рахунок скорочення сумарної чисельності робітників, тобто впровадження багатOVERSTATного обслуговування, освоєння суміжних професій, широкої механізації і автоматизації виробництва; матеріаловіддача ($M\text{В}$, од.) характеризує вихід промислової продукції на 1 грн. матеріальних витрат, тобто кількість промислової продукції, виробленої з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів; рентабельність оборотних засобів ($P_{\text{ОЗ}}$, грн.), яка демонструє можливості промислових підприємств в забезпеченні достатнього обсягу прибутку стосовно використовуваних оборотних коштів; продуктивність праці ($\text{П}_{\text{П}}$, грн.); зарплатовіддача (ЗВ , од.); рентабельність активів промислових підприємств регіону ($P_{\text{А}}$, од.), яка

Таблиця 1. Прояв зовнішнього фактора впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону (ССРППР)

Зовнішній фактор впливу на ССРППР	Складова сфера ресурсів розвитку промисловості регіону														
	Прояв зовнішнього фактора впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону (ССРППР)														
	Природна	Технічна		Сировинна		Трудова		Фінансова		Інвестиційна		Інноваційна		Економічна	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Вартість кредитних ресурсів	///	///	///	///	///				фінансової капіталіза-джерел	Коефіцієнт інтенсивності оновлення ОЗ	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень				
Вартість матеріальних ресурсів				дача	ність засобів	///	///	///							
Інвестиції у основний капітал у промисловості у регіоні		Фондовіддача		///	///	///									
Обсяг реалізованої промислової продукції			Фондоозбреність	Матеріаловід-	Рентабель-оборотних	Продуктивність праці	Зарплатовіддача	Рентабельність активів	Коефіцієнт незалежності ваних			Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	витрат на науково-технічних	///	///
Індекс цін на промислову продукцію															
Реальний наявний доход населення				///	///										
Рівень зайнятості у промисловості у регіоні		///	///	///	///	Продуктивність праці	Зарплатовіддача								
Рівень середньої заробітної плати у промисловості у регіоні			///	///	///	///	///	///	///			///	///	///	///

Загальний обсяг інноваційних витрат промислових підприємств у регіоні	Коефіцієнт впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів																			
Кількість інноваційно активних підприємств у промисловості у регіоні																				
Загальна кількість суб'єктів підприємницької діяльності у промисловості у регіоні		//					//	//												
Обсяг імпорту продукції промисловості																				
Обсяг експорту продукції промисловості										//										
Індекс обсягу добування корисних копалин	Рентабельність продажів підприємств добувної промисловості																			
Індекс цін на корисні копалини																				

	Зовнішні фактори впливу на ресурси розвитку промисловості регіону національного рівня
	Зовнішні фактори впливу на ресурси розвитку промисловості регіону регіонального рівня

характеризує з позиції інвесторів рівень прибутковості активів, у які вкладено сукупний капітал; коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел ($K_{ФН_{КД}}$, од.); коефіцієнт інтенсивності оновлення ($K_{ІНТ}$, од.); коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень ($K_{С_{ПДВ}}$, од.), який показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів профінансована зовнішніми інвесторами, тобто в певному сенсі належить їм, а не власникам промислових підприємств регіону; питома вага витрат на використання науково-технічних досягнень ($П_{ВІ}$, од.), яка показує частку витрат на запровадження нових технологій і нової техніки в обсязі сумарної товарної продукції промислових підприємств регіону; питома вага інноваційно активних підприємств у промисловості регіону ($ПВ_{ІАП}$, од.); коефіцієнт покриття імпорту експортом ($КП_{ЕБ}$, од.), який характеризує співвідношення експорту та імпорту; насиченість економічного простору промисловості регіону ($НЕП_{ПР}$, од.), який характеризує питому вагу промислових підприємств регіону ($ЗК_{ПП}$, од.) у загальній кількості підприємств регіону ($ЗК_{П}$, од.).

Стосовно нашого дослідження найбільш доцільним є застосування детермінованого факторного аналізу. У табл. 2 представлені результати факторного аналізу показників, що характеризують прояв зовнішнього фактора впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону.

Таблиця 2. Результати факторного аналізу показників, що характеризують прояв зовнішнього фактора впливу у складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону

Показник 1	Результат 2
Коефіцієнт впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів	Зростання кількості інноваційно активних підприємств у промисловості Харківського регіону не вплинуло на скорочення загального обсягу інноваційних витрат промислових підприємств цього регіону, тобто зовнішній фактор негативно вплинув на природну складову сферу ресурсів розвитку промисловості Харківського регіону.
Рентабельність продажів підприємств добувної промисловості	Зростання зовнішнього фактора національного рівня – індексу цін на корисні копалини – випереджаючими темпами позитивно вплинуло на показник прояву зовнішнього фактора впливу у природній сфері ресурсів розвитку промисловості Харківського регіону, незважаючи на скорочення, тобто негативний вплив іншого зовнішнього фактора національного рівня – сумарного обсягу реалізованої продукції добувної промисловості.
Фондовіддача	скорочення сумарної вартості усієї виготовленої промислової продукції Харківського регіону призвело до послаблення технічної складової сфери ресурсів розвитку промисловості даного регіону, під негативним впливом зовнішніх факторів національного рівня – скорочення попиту при зростанні індексу цін на промислову продукцію. Цей негативний вплив виявився сильнішим від позитивного впливу зовнішнього фактора регіонального рівня – індексу інвестицій у основний капітал у промисловості Харківського регіону, який в свою чергу призвів до зростання сумарної середньорічної вартості основних виробничих фондів за аналізований період промислових підприємств Харківського регіону.
Зростання фондоозброєності праці	Вплив зовнішніх факторів національного рівня: зростання індексу цін на промислову продукцію, незважаючи на скорочення обсягу реалізованої промислової продукції, поряд із зниженням рівня зайнятості у промисловості Харківського регіону, призвело до зростання технічної складової сфери ресурсів розвитку промисловості регіону.

Продовження таблиці 2

1	2
Матеріаловіддача	Скорочення попиту на промислову продукцію та зростання вартості матеріальних ресурсів (зовнішні фактори національного рівня) зумовили негативний вплив на сумарну вартість усієї виготовленої промислової продукції та сумарну вартість матеріальних витрат за аналізований період промислових підприємств Харківського регіону, що призвело до послаблення сировинної складової сфери ресурсів розвитку промисловості регіону.
Рентабельність оборотних засобів	Скорочення сумарної величини чистого прибутку промислових підприємств Харківського регіону призвело до послаблення сировинної складової сфери ресурсів розвитку промисловості даного регіону, під негативним впливом зовнішніх факторів національного рівня – скорочення попиту при зростанні індексу цін на промислову продукцію.
Продуктивності праці	Негативний вплив зовнішнього фактора національного рівня – зниження платоспроможного попиту на промислову продукцію у регіоні, поряд із впливом зовнішнього фактора регіонального рівня – скороченням рівня зайнятості у промисловості Харківського регіону, зумовили послаблення трудової складової сфери ресурсів розвитку промисловості регіону.
Зарплатовіддача	Скорочення обсягу реалізованої промислової продукції Харківського регіону, під негативним впливом зовнішніх факторів національного рівня – скорочення попиту при зростанні індексу цін на промислову продукцію, призвело до послаблення трудової складової сфери ресурсів розвитку промисловості даного регіону. Негативний вплив на зарплатовіддачу здійснило і зростання зовнішнього фактора регіонального рівня – сумарної величини заробітної плати працівників промислових підприємств Харківського регіону.
Рентабельності активів промислових підприємств	сумарна величина чистого прибутку промислових підприємств даного регіону скоротилася в результаті негативного впливу зовнішнього фактору національного рівня – зниження платоспроможного попиту на промислову продукцію, що зумовило послаблення фінансової складової сфери ресурсів розвитку промисловості регіону.
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Незначне скорочення вартості кредитних довгострокових ресурсів (зовнішнього фактору національного рівня) зумовило зростання величини довгострокових зобов'язань промислових підприємств Харківського регіону, що негативно позначилося на фінансовій складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону.
Коефіцієнт інтенсивності оновлення основних засобів	Негативний вплив зовнішнього фактору регіонального рівня – обсягу інвестицій у основний капітал у промисловості Харківського регіону зумовив скорочення сумарної вартості основних фондів, що надійшли за рік на промислові підприємства Харківського регіону, що негативно позначилося на інвестиційній складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону.
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	Незначне скорочення вартості кредитних довгострокових ресурсів (зовнішнього фактору національного рівня) зумовило зростання величини сумарних довгострокових пасивів промислових підприємств Харківського регіону, що позитивно позначилося на інвестиційній складовій сфері ресурсів розвитку промисловості регіону.
Питома вага витрат на використання науково-технічних досягнень	Є послаблення інноваційної складової сфери ресурсів розвитку промисловості регіону. Адже вплив зовнішніх факторів національного рівня є негативним, оскільки скорочення попиту на промислову продукцію викликало скорочення сумарних витрат на запровадження нових технологій і нової техніки промисловими підприємствами Харківського регіону, незважаючи на зростання величини іншого зовнішнього позитивно діючого фактора регіонального рівня – кількості інноваційно активних підприємств у промисловості Харківського регіону.
Питома вага інноваційно активних підприємств у промисловості регіону	Навпаки говорить про позитивну дію на даний показник прояву зовнішніх факторів національного рівня впливу у інноваційній сфері ресурсів розвитку промисловості Харківського регіону.
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	Зовнішні фактори регіонального впливу негативно вплинули на економічну сферу ресурсів розвитку промисловості Харківського регіону; зростання обсягу експорту промислової продукції підприємств Харківського регіону відбувалося нижчими темпами аніж збільшення обсягу імпорту промислової продукції підприємств даного регіону; насиченість економічного простору промисловості Харківського регіону також скоротилася.

Висновки. Узагальнюючи сказане вище, можна стверджувати, що зовнішні фактори позитивно вплинули лише на певні показники прояву їх впливу у складових сферах ресурсів розвитку промисловості Харківського: коефіцієнт впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів на промислових підприємствах Харківського регіону, рентабельність продажів (природна ССРРП), фондоозброєність праці (технічна ССРРП), коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень (інвестиційна ССРРП) та питома вага інноваційно активних підприємств у промисловості Харківського регіону (інноваційна ССРРП).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи [Текст] : монографія / Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – 320 с.
2. Гуляєва Н.М. Фінансові ресурси підприємства [Текст] / Н.М. Гуляєва, О.В. Сьомко // Фінанси України. – 2003, - №12, С. 58-62.
3. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст] : навч. посібник / Н.С. Краснокутська . –К.: Центр навчальної літератури. – 2005. – 352 с.
4. Лапін Є.В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління [Текст] : автореф. дис...д.е.н. / Є.В. Лапін; Сумський державний університет Міністерства освіти і науки України. –Харків. -2006. -36 с.
5. Микитенко В.В. Діагностика стратегічного потенціалу підприємства [Текст] / В.В. Микитенко, І.А. Ігнатієва // Вісник економічної науки України. - 2005. - № 2. - С. 77-80.
6. Мокроусова Т.О. Фактори підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів [Текст] / Т.О. Мокроусова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005, - №4, С. 86-88.
7. Мотейко С.В. Формування економічної стійкості аграрних підприємств [Текст]: автореф. дис...к.е.н. / С.В. Мотейко; Дніпропетровський державний аграрний університет. –Дніпропетровськ. -2005. -20 с.
8. Мочерний С.В. Політична економія [Текст] : навч. посібник / С.В. Мочерний. –К.: Знання-Прес, 2002. – 687 с.
9. Писаревський І.М. Підвищення ефективності використання ресурсів у плануванні виробничих процесів [Текст] / І.М. Писаревський // Фінанси України. -2005, -№ 10, - С. 91-100.
10. Серединська В.М. Теорія економічного аналізу [Текст]: підручник / В.М. Серединська, Р.В. Федорович. –Тернопіль: Укрмедкнига. -2002. -320 с.
11. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка [Текст]: навч.-мет. посібник для самостійного вивчення дисципліни / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, -2005. -261 с.